

RAPPORT

Juni
2022

FRAMTAGEN AV BRANSCHORGANISATIONEN **livsmedels** HANDLARNAN

Projekt Överklaga

EN RAPPORT OM "SVÅRIGHETEN ATT FÅ POLISEN ATT GÖRA SITT JOBB"

Författare till rapporten är:

Pär Bygdeson, Livsmedelshandlarna

Marie Wallin, Rätt Nu AB

Per-Erik Eriksson, Agaton Communications

Stort tack till:

Livsmedelshandlarna vill rikta ett stort tack till alla butiker som deltog i projekt Överklaga och som genom sin tid och sitt engagemang bidragit till rapportens innehåll.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Varför startade vi projekt Överklaga	5
Inledning	8
Förslag på åtgärder till våra politiker	9
Syfte och mål med projektet	11
Projektets omfattning	11
Metod och tillvägagångssätt	12
Praktiska utgångspunkter	13
Rättsliga utgångspunkter	13
Iakttagelser i projekt Överklaga	15
Förslagspunkter till uppdaterat regleringsbrev till Polismyndigheten	21
Juridisk ordlista	23

VARFÖR STARTADE VI PROJEKT ÖVERKLAGA?

Varje timme som de svenska matbutikerna är öppna under ett år bär tjuvar ut varor motsvarande arton fullastade kundvagnar. Butikerna är öppna fjorton timmar om dagen, året runt och en kundvagn innehåller varor värda 1100 kronor. Totalt blir det fem miljoner fyrahundratusen kundvagnar per år till ett värde av 6 miljarder kronor. Säg att varje kundvagn är två meter lång och ställ dem sedan på rad. Detta blir då cirka tusen mil långt, det vill säga ett fjärdedels varv runt jorden. Till det kommer hot, trakasserier, motvärnsrån och antisocialt beteende. Det är inte svårt att förstå varför frågan om brott i butik är högt upp på agendan hos de svenska matbutikerna.

Få av polisanmälningarna som butiken gör om brott leder till någon konsekvens för de som begår brotten. Livsmedelshandlarnas medlemmar vittnar om en ökande uppgivenhet när det kommer till att anmäla. "Varför ska jag som blivit utsatt för brott lägga en massa tid och pengar på att anmäla, kvarhålla misstänkta och spara bevis i form av filmer, när ingenting händer?".

Uppgivenheten kan leda till att butiken slutar anmäla och försöker leva med brotten eller att man lägger ner butiken, vilket redan hänt i många utsatta områden. Vi ser också att flera handlare söker andra lösningar och tar hjälp av personer som har sina egna metoder för att ta hand om oönskade personer. Oavsett vilken väg butiken väljer är samhällskontraktet brutet. Svenska livsmedelsbutiker vill erbjuda sina kunder prisvärd mat av rätt kvalitet utan att de ska behöva åka för långt. Butiken erbjuder även jobb, både som instegsjobb på arbetsmarknaden, och för den som vill göra en karriär. Butiken skapar värde för samhället och genererar de skatter som behövs för att det offentliga ska fungera. Men när butiken inte ens får ett så grundläggande behov som skydd tillbaka, är samhällskontraktet då brutet?

Många yrkeskriminella har börjat med instegsbrott, där stöld i butik är vanligt. Men om deras föräldrar inte är aktiva med att hjälpa dem när de går på låg- eller mellanstadiet, dröjer det ofta till femtonårsåldern innan samhället reagerar. Då är det ofta både dyrt och svårt att vända ett kriminellt beteende.

Organisationer som jobbar med att påverka politiker brukar av tradition be om stöd i form av pengar, antingen som skattelättnader, riktade bidrag, eller nya lagar. I projekt Överklaga har vi utgått från ett annat perspektiv. Att det egentligen inte är något fel på de lagar vi har idag. Men att det inte spelar någon roll när det är så oerhört svårt att ens få en polisanmälan om brott i butik hanterad rätt av polisen. När inte det inledande steget sköts av Polismyndigheten får det effekt i helheten vilket gör att det blir nästan omöjligt att komma till domstol med de brott som begås i butik.

I projekt Överklaga har vi hjälpt medverkande butiker att anmäla brott med kvalitet. Det innebär att vi gjort polisanmälan juridiskt korrekt och endast anmält brott där vi haft tydlig bevisning i form av vittnen, övervakningsfilmer eller andra underlag som styrkt brottet. Polisen har fått ett korrekt underlag för sitt arbete i förundersökningen med syfte att kunna arbeta i den med kvalitet och med resultatet att ärendet sedan ska hålla för en åklagare att väcka åtal på, strafförelägga för och/eller en domstol att döma i. Har det gått som vi trodde i våra antaganden? Nej knappast, på många sätt blev det faktiskt sämre när butiken gjorde ett bättre jobb.

Det är dessa slutsatser denna rapport handlar om. Den innehåller även förslag till våra valda politiker som har det yttersta ansvaret för utvecklingen, som har makten att påbörja en vändning av polisens arbete med inriktning på kvalitet och rättssäkerhet. När vi sedan vet att polisen jobbar rätt, då är det en utmärkt idé att satsa på fler poliser, men först måste de poliser som arbetar idag göra rätt. Fler poliser som gör fel är inte en bra lösning.

Detta är ett långvarigt hårt jobb som inte fokuserar på vad som låter bra i en talepunkt på en presskonferens, men som måste göras om vi menar allvar med att vända brottsutvecklingen i Sverige.

Pär Bygdeson, VD Livsmedelshandlarna

INLEDNING

Mörkertalet är stort vad gäller den faktiska brottsligheten som sker i landets alla livsmedelsbutiker. Anledningen är att handlarna inte polisanmäler alla de brott som inträffar och mot den bakgrunden går det inte att förlita sig på den officiella kriminalstatistiken som finns på området.

Av de brott som ändå anmäls av handlarna, de brott som syns i statistiken, klaras majoriteten inte upp. Detta syns tydligt i den officiella statistiken från Brottsförebyggande rådet för så kallad uppkläring samt i statistiken från Polismyndigheten själv vad gäller nedlagda förundersökningar och inte inledda förundersökningar (direktavskrivningar) för till exempel brotten ringa stöld och stöld.

Livsmedelshandlarna i detta projekt bekräftar även denna bild. När de väl gör polisanmälningar om brotten i butik händer det oftast ingenting hos Polismyndigheten. Inte sällan kommer beslut om att inte inleda förundersökning (direktavskrivningar) tillbaka med vändande post. I andra fall kommer beslut om att en inledd förundersökning läggs ned utan att det går att se att Polismyndigheten gjort någon utredningsåtgärd alls i ärendet, trots att handlaren har haft goda bevis i form av övervakningsfilm och/eller vittnen.

Denna rapport innehåller en del juridiska termer som är viktiga att ha med för att allt ska bli rätt. Dessa finns förklarade i en ordlista i slutet av rapporten.

FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER TILL VÅRA POLITIKER

1. Se över Polismyndighetens styrning av verksamheten

Vi har i projekt Överklaga funnit förbättringspotential i hur Polismyndigheten styr sin utredningsverksamhet. Fler anställda inom Polismyndigheten är visserligen lovvärt, men vi måste också våga ställa krav på att det arbete som utförs när ett brott anmäls sker enligt lag.

a. Ställ krav på att Polismyndigheten inför en definition av vad kvalitet är i utredningsarbetet. Ställ krav på att Polismyndigheten tar fram mätbara och relevanta nyckeltal för att kunna följa upp kvaliteten inom utredningsverksamheten.

b. Låt civilanställda få rätt att hålla förhör innan en förundersökning är inledd genom att ändra i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen. Detta behövs för att Polismyndighetens samtliga medarbetare ska ha de förutsättningar som krävs för att kunna arbeta både effektivt och rättssäkert i myndighetens utredningsverksamhet.

(Se mer om detta i avsnittet Kvalitet i anmälningsprocessen.)

c. Renodla Polismyndighetens uppdrag och undersök vilka områden som kan skötas av andra myndigheter och företag. Detta behövs för att Polismyndigheten ska kunna fokusera bättre på sin kärnverksamhet, där utredningsverksamheten utgör en del, kopplad till myndighetens uppdrag och mål.

d. Se över Polismyndighetens regleringsbrev.

(Vi har i slutet av rapporten skrivit ett förslag som innehåller punkter som skulle kunna ingå i ett uppdaterat sådant.)

e. Se till att Polismyndighetens anmälningsrutiner vid brott görs om så att de präglas av kvalitet och rättssäkerhet, på så sätt att anmälan via telefon och anmälan via nätet ger möjlighet att anmäla med samma kvalitet som via brev med posten. Bemanna alla de olika delar av Polismyndigheten som arbetar med anmälningsupptagningar med medarbetare som kan utredningsverksamhet.

(Se mer om detta i avsnittet Kvalitet i anmälningsprocessen.)

2. Kom till rätta med Gängbrottsligheten – starta med brott i butik

Det finns en tydlig gemensam nämnare för många barn, ungdomar och unga vuxna som blir medlemmar i de kriminella gängen. Mord, mordförsök och andra grova brott genomförs av brottslingar som en gång började sin kriminella karriär med att stjäla varor i butik. Problemet är att då detta inte ledde till någon konsekvens lärde de sig redan i unga år att det är riskfritt att begå brott. Polisen måste ta hand om varje anmälan av brott i butik. Analysera orsakerna till gängbrottslighet och att agera för att dessa barn, ungdomar och unga vuxna kommer bort från brottsligheten måste vara den viktigaste politiska frågan i Sverige.

3. Ökad samverkan mellan Polis, skola och socialtjänst

Låt brott i butik bli en tidig varningssignal på att en person är på väg att hamna i en kriminell miljö. Låt Polismyndigheten, skola och socialtjänst göra en gemensam analys om respektive ungdoms brottsbenägenhet och risk för återfall genom ett helhetsperspektiv. Undvik dagens stuprörstänk mellan myndigheterna genom att göra en djupare analys av familjesituation för barn och ungdomar under 18 år när det finns risk för grövre brottslighet. Viktigt att det tidigt blir en konsekvens

av dessa brott för att undvika framtida grövre brottslighet.

4. Ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att kartlägga brott i butik och ge Polismyndigheten i uppdrag att följa upp denna brottslighet

För att kunna följa upp den brottslighet som kan leda till allvarlig brottslighet är det viktigt att ha relevanta nyckeltal för utvecklingen av brott i butik. Det skulle kunna fungera som en tidig indikation. Ge därför Brottsförebyggande rådet i uppdrag att kartlägga brott i butik och ge därefter Polismyndigheten i uppdrag att årligen presentera en uppföljning av detta för regeringen.

5. Bevaka flerbrottsutredningens arbete och förslag och vilka effekter det får på nuvarande utformning av Riksåklagarens riktlinjer om åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsning

Genom av regeringens beslutade direktiv 2021:56 och tilläggsdirektiv 2022:1 pågår en översyn av reglerna om dels flerfaldig brottslighet, dels förundersökningsbegränsning, direktavskrivningar med mera (flerbrottsutredningen). Riksåklagaren har, med nuvarande lagstiftning som grund, utfärdat riktlinjer om åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsning. I dessa riktlinjer ges Polismyndigheten och åklagare bland annat en möjlighet att i vissa fall inte utreda ringa stöldbrott upp till 75 kronor. (I situationen med en vuxen person som stjälar för första gången och utan risk för återfall eller något annat som verkar försvårande.) Dessa riktlinjer med denna beloppsgräns bör ses över i samband med flerbrottsutredningen. Alldeles oavsett behöver det säkerställas redan nu att – om det ska finnas denna typ av beloppsgränser som medger undantag för att utreda brott – dessa följs och inte används mot högre belopp.

(Se mer om detta i Exempel 5 då Polismyndigheten felaktigt lade ned ett stöldärende på beloppet 283 kronor på denna grund.)

6. Staten skall betala ut skadestånd vid fällande dom

Se till att brottsutsattas skadestånd efter en lagakraftvunnen dom i brottmål betalas ut direkt av staten till brottsoffret. Sedan har staten verktygen via Kronofogden att driva in pengarna från förövaren. Viktigt att ett utdömt skadestånd också blir ett skadestånd på riktigt, för den brottsutsattes upprättelse.

SYFTE OCH MÅL MED PROJEKTET

I projekt Överklaga har vi velat testa det som ingen gjort tidigare. Vi har undersökt vilket resultat det blir av att anmäla brott i butik med kvalitet. Med kvalitet menar vi att det endast handlat om brott där funnits stark bevisning och att vi anmält med straffrättsligt korrekta gärningsbeskrivningar. Vi har med andra ord velat se vad som händer om vi hjälper Polismyndigheten när den ska utreda brott i butik.

Vår hypotes har varit att det borde leda till att fler anmälda brott i butik kan klaras upp. Vi har antagit att om vi underlättar för Polismyndigheten och gör vad vi kan när vi anmäler brotten borde det leda till att förundersökningar inleds och inte läggs ned. Det borde leda till att utredningsåtgärder som att höra vittnen och säkra digital bevisning sker i direkt anslutning till polisanmälan och inte när det gått så lång tid från brottet att denna bevisning inte längre är aktuell. Vi har tänkt att om vi sätter i gång en kvalitetsprocess redan i samband med polisanmälan så skapar det rätt förutsättningar inom Polismyndigheten, som i sin tur skapar förutsättningar för åklagare och domare att fatta beslut om lagföring.

PROJEKTETS OMFATTNING

Projekt Överklaga har pågått från februari 2022 – juni 2022 och under denna tid har ett hundratal polisanmälningar hanterats. Med hanterats menar vi att ärendena på något sätt har kommit till projektets kännedom genom att en handlare har tagit kontakt med den till projektet knutna juristen (mer om juristens funktion nedan under Metod och tillvägagångssätt).

Underlaget för vad som redovisas i denna rapport är därmed ungefär 100 polisanmälda brott. De iakttagelser som gjorts i dessa ligger till grund för slutsatserna i projektet.

Många brott har även anmälts av handlare i projektet utan att juristen har blivit kontaktad och med det sagt vet vi därför inte det totala antalet polisanmälda brott som gjorts av de handlare som är med i projektet. Benägenheten att anmäla brott från handlarna sjönk också när det förväntade resultatet på en förbättring från Polismyndigheten uteblev.

METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Fokus: Kvalitetssäkring av Polismyndighetens regelefterlevnad

Projekt Överklaga har arbetat med kvalitet och rättssäkerhet i fokus med utgångspunkt i de regler som finns i rättegångsbalken om hur brott ska hanteras. Dessa regler är tvingande, vilket betyder att Polismyndigheten måste följa dessa när den utreder brott under allmänt åtal.

Kvalitetssäkringen i projektet har skett i olika steg och har därmed träffat olika delar av Polismyndighetens hantering av polisanmälda brott. Detta har skett på ett sakligt, objektivt och juridiskt korrekt sätt genom att projektet knutit till sig en jurist med tidigare erfarenhet av arbete som både kammaråklagare och som anlita sakkunnig av såväl Brottsförebyggande rådet som Polismyndighetens internrevision.

Fokus: Kvalitetssäkringen vid polisanmälan

I projekt Överklaga har handlarna polisanmält brott på ett juridiskt korrekt sätt enligt den så kallade täckningsprincipen. Detta är en straffrättslig och processrättslig princip som handlar om att kunna bevisa brott. Det är endast när det finns rättssäker bevisning som "täcker" varje del av en brottslig gärning – och som också utesluter att någon annan än den som är misstänkt för brottet kan ha gjort det – som det går att komma hela vägen i mål med en lagföring.

Fokus: Kvalitetssäkringen efter polisanmälan

Även efter att polisanmälan har gjorts har vi försökt säkerställa att den bevisning som funnits i ärendet har tagits om hand på ett rättssäkert sätt av Polismyndigheten.

Fokus: Kvalitetssäkringen efter beslut om att inte inleda förundersökning (direktavskrivning)/beslut om att lägga ned förundersökning

Efter att beslut fattats om att inte inleda en förundersökning (direktavskrivning) och/eller att lägga ned en förundersökning, har juristen – med stöd av en åtgärdsfullmakt från handlaren – begärt ut underlag för beslutet från Polismyndigheten, och när det varit motiverat begärt överprövning till åklagare för ny bedömning.

PRAKTISKA UTGÅNGSPUNKTER

I projektet har ett tiotal livsmedelshandlare från Umeå i norr till Alingsås i söder ingått. Under projekttiden har dessa handlare, utifrån de möjligheter som har funnits hos var och en, polisanmält de brott som skett i respektive butik.

Fokus: Endast brott med bevisning har polisanmälts

Endast de brott har polisanmälts där det funnits stark bevisning i form av övervakningsfilmer och/eller vittnen och i många fall har det funnits en identifierad gärningsperson som direkt gått att knyta till brottet. Majoriteten av de brott som polisanmälts har bevismässigt – vid tidpunkten för anmälan – haft potential att leda vidare till en framtida lagföring hos Åklagarmyndigheten eller av domstol.

RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

Fokus: Vilken typ av brott har anmälts?

Projektet har haft för avsikt att omfatta följande brott som finns i brottsbalken: ringa stöld (tidigare snatteri), stöld, bedrägeri, hot, ofredande, misshandel, motvärnsrån. Den typ av brott som inte sällan är så kallade instegsbrott till fortsatt brottslighet. De brott som de facto har kommit att anmälas inom ramen för projektet har främst varit stölder och ringa stölder, olaga hot, ofredanden samt olika former av bedrägerier i samband med självscanning/ självutcheckning.

De brott som anmälts är sådana som Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten benämner som ”mängdbrott” och som är av så kallad ”enkel beskaffenhet”. Det innebär att en förundersökning om dessa brott ska ledas av en förundersökningsledare som arbetar inom Polismyndigheten. Mer allvarliga brott/mersvårutredda brott ska ledas av en förundersökningsledare inom Åklagarmyndigheten.

Fokus: Måste Polismyndigheten utreda dessa brott?

Det finns en huvudregel i rättegångsbalken om så kallad förundersökningsplikt och den gäller alla brott som är under så kallat allmänt åtal och betyder att dessa ska utredas om det finns förutsättningar för det. Med andra ord: om det finns bevisning ska de utredas. Denna huvudregel gör ingen skillnad på brott – både mer allvarliga och mindre allvarliga brott omfattas. Även de brott som projekt Överklaga hanterat, de som myndigheterna kallar för ”mängdbrott”, ska alltså utredas om det finns bevisning för dessa.

Finns undantag från förundersökningsplikten?

Det finns undantag från denna huvudregel om förundersökningsplikt, det vill säga det finns möjligheter att i vissa fall helt avstå från att inleda en förundersökning (direktavskriva) och/eller att lägga ned en förundersökning. Ett sådant undantag är reglerna om förundersökningsbegränsning och om dessa regler får användas betyder det att det är juridiskt rätt att inte utreda ett polisanmält brott – även om det finns en identifierad gärningsperson och bra bevisning. Dessa regler har till syfte att både effektivisera handläggningen av brott och att hushålla med personalresurserna inom Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. Eftersom reglerna är undantag från huvudregeln om förundersökningsplikt måste användningen av dem ske med precision och efter en noga avvägning i varje enskilt fall.

Fokus: Hur har brotten i projekt Överklaga anmälts?**Anmälningar med kvalitet i innehållet**

Handlarna har fått hjälp av juristen i projektet att anmäla brotten så juridiskt korrekt som möjligt med hjälp av den så kallade täckningsprincipen. I sina anmälningar har handlarna dels beskrivit rätt brott med de så kallade objektiva rekvisiten enligt brottsbalken, dels beskrivit den bevisning som funnits för att ”täcka” dessa rekvisit, de så kallade subjektiva rekvisiten. Handlarna har i sina anmälningar också varit noga med att ange om en gärningsperson blivit identifierad och om samme gärningsperson förekommit i tidigare ärenden hos handlaren eller i annan närliggande butik.

Kvalitet i anmälningsprocessen

Polisanmälningarna i projektet har gjorts genom antingen vanlig postgång eller genom besök i polisreception.

Vi har valt att inte använda Polismyndighetens anmälningsupptagning genom webbformuläret på internet på grund av de kvalitetsbrister som finns i denna. Bland annat ger den inte anmälaren utrymme att anmäla korrekta gärningsbeskrivningar enligt täckningsprincipen då det endast går att anmäla till exempel brottet ”stöld” för det som inträffat. Detta är ett praktiskt problem då ett brottsligt beteende inte sällan omfattar flera brott eller alternativa brott och med flera inblandade gärningspersoner. Så kan fallet till exempel vara i gränsdragningen mellan stöld och automatbedrägeri vid självscanning/självutcheckning i butik. Sådana situationer går inte att anmäla med kvalitet på internet.

Vi har valt att inte heller använda Polismyndighetens anmälningsupptagning genom kontaktcentret med telefonnummer 114 14. Anledningen till det är att även denna har tydliga brister i att kunna arbeta med kvalitet i det inledande skedet av anmälningsprocessen. Detta bland annat för att rättegångsbalkens regler sätter stopp för annan än ”polisman” att få hålla rättssäkra förhör innan en förundersökning inletts. Då majoriteten av de som bemannar telefonnumret 114 14 inte faller inom kategorin ”polisman” får detta en direkt konsekvens för kvalitet och rättssäkerhet.

Fokus: Hur har bedömningarna skett?**Reglerna i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen**

Arbetet att bedöma och kvalitetssäkra hur ett ärende hanterats har skett med utgångspunkt i rättegångsbalkens och förundersökningskungörelsens regler om förundersökningar.

Övriga regler

Med utgångspunkt i hur regelefterlevnaden av förundersökningsreglerna varit, har även andra regelverket blivit aktuella att titta på. Detta för att vissa av bristerna och felen i handläggningen som upptäckts har varit så pass allvarliga att de skulle kunna generera i ett ansvar enligt brottsbalkens paragraf om tjänstefel. Då syftet med projektet varit att verka kvalitetssäkrande och förbättrande har vi medvetet valt att inte gå vidare alls med dessa iakttagelser.

IAKTTAGELSER I PROJEKT ÖVERKLAGA

Vi ser brister hos Polismyndigheten i hela Sverige

Anmälningssupptagningar har mötts av olika varianter av fel och brister. Ibland har Polismyndigheten även uttryckt en direkt ovilja/ett nekande att ta upp en polisanmälan då handlare velat anmäla inträffade brott, trots den regel om så kallad rapporteringsskyldighet som finns i 9 § polislagen.

En del handlare har mötts av en total tystnad under flera månader efter att de gjort en polisanmälan och många av de brott – cirka ett femtiotal – som vi vet är polisanmällda med kvalitet (rätt brott och med bra bevisning) är i detta ”vacuum”.

En del handlare har fått respons på sina polisanmälningar men den hantering som då skett har varit felaktig/inkonsekvent/för långsam. Endast i ett mycket fåtal fall, mindre än fem, av de ärenden som hanterats inom ramen för projektet kan vi konstatera att handläggningen varit korrekt.

Det går inte att se att det fungerar bättre eller sämre på något ställe i Sverige där projektet verkat jämfört med något annat. Det är över lag brister i kvalitet och handläggning. Det är dåligt på olika sätt. Bristerna är inte heller bara av en sort eller av mindre allvarlig karaktär, vilket tyder på att det verkar handla om ett systemfel och brister i ledning och styrning i helheten av utredningsverksamheten.

Total tystnad

Oavsett om handlaren har varit passiv efter anmälan eller om handlaren har ”legat på” har anmällda brott i många fall inte ens lett till ett meddelande tillbaka att anmälan har mottagits. Detta trots att det i anmälan har stått tydligt att handlaren vill bli kontaktad och hur handlaren vill bli kontaktad.

Lång tystnad och sedan fel hantering

Det har också förekommit fall av lång tystnad (en månad/flera månader) från tidpunkten för anmälan till att Polismyndigheten hört av sig och när kontakten väl skett har hanteringen inte varit korrekt.

Exempel 1 handlar om en sådan situation.

Lång tystnad och sedan rätt beslut om förundersökningsbegränsning

Det har också förekommit fall av lång tystnad (en månad/flera månader) från tidpunkten för anmälan till att Polismyndigheten hört av sig och när kontakten väl skett har det beslut som fattats om förundersökningsbegränsning i sig varit korrekt. Denna hantering blir i projekt Överklagas noteringar ändå inte att bedöma som korrekt då regelverket om förundersökningsbegränsning ska användas i effektivitetssyfte och fattas så tidigt som möjligt i ärendehanteringen. Att dröja med ett sådant i flera veckor, ibland månader, tyder på mycket bristfälliga rutiner.

Respons men fel hantering

Det har också förekommit fall av snabb respons men då med olika typer av felaktiga instruktioner från Polismyndigheten till handlaren.

Exempel 2 och 3 handlar om sådana situationer.

Det har också förekommit fall av snabb respons men med olika typer av felaktiga beslut – att antingen inte inleda förundersökning (direktavskrivning) eller att, utan utredningsåtgärder, lägga ned en förundersökning.

Exempel 4 handlar om en sådan felaktig direktavskrivning.

Exempel 5 handlar om en sådan felaktig nedläggning.

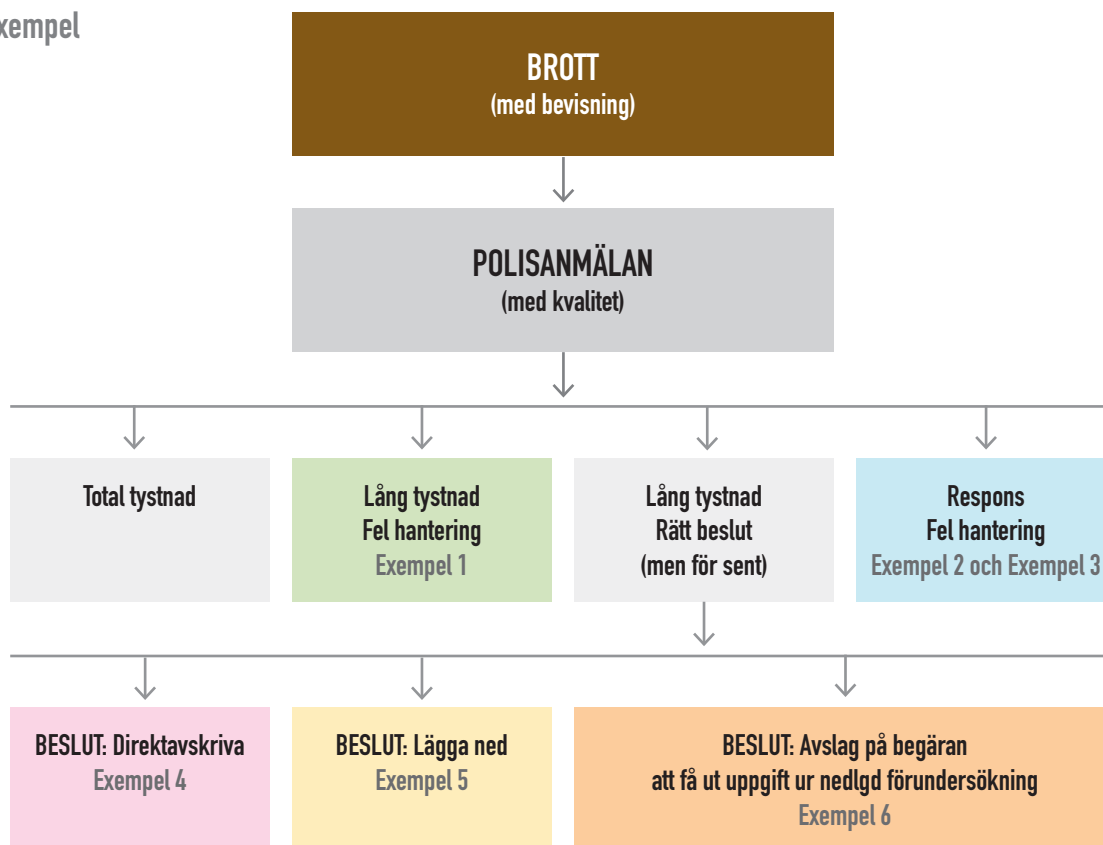
Bristerna finns inom olika yrkeskategorier inom Polismyndigheten

Vi har funnit olika typer av fel och med det också identifierat att det är flera olika yrkeskategorier inom Polismyndigheten som gjort fel. Det är poliser, det är civilanställda, det är förundersökningsledare, det är i ett fall avseende en sekretessprövning en representant från en av Polismyndighetens rättsavdelningar.

Exempel 6 handlar om en situation då även Polismyndighetens rättsavdelning, enligt en dom i Kammarrätten, har gjort fel.

Specifika exempel

Exempel 1: Lång tystnad – fel hantering

Polismyndigheten slarvade bort övervakningsfilmen

En handlare anmälde en stöld om 2 870 kronor och skrev i polisanmälan att det fanns digital bevisning sparad. Handlaren såg även till att Polismyndigheten verkligen fick vetskap om detta och Polismyndigheten bekräftade även att den säkrat bevismaterialet i samband med anmälan. Då över en månad gått, och handlaren inte fått någon återkoppling i ärendet, kom så detta e-postmeddelande från en handläggare inom Polismyndigheten:

”Dessvärre har inte filmen från det här tillfället sparats på ett korrekt sätt och vi kan inte se den och min fråga är om du råkar ha filmen sparad och i så fall om vi kan få den på nytt?”

Handlaren hade alltså fått bekräftat att bevisningen var omhändertagen, men så var uppenbart inte fallet. Då det, vid tidpunkten för detta e-postmeddelande, hade gått mer än 30 dagar från brottet hade handlaren inte heller längre kvar bevisningen i sitt digitala system.

Varför är detta allvarligt?

I och med Polismyndighetens slarviga hantering av målsägandens bevisning kommer stölden med största säkerhet nu inte kunna gå att bevisa på det rättssäkra sätt som krävs för en lagföring.

Exempel 2 – Polismyndigheten gav respons på anmälan – fel hantering

Polismyndigheten försökte outsourca förhørsverksamheten

Handlaren hade anmält många brott och fick då som respons ett långt e-postmeddelande från en handläggare inom Polismyndigheten med bland annat följande innehåll (ett starkt urval är gjort för att inte tynga detta exempel för mycket):

”Här kommer mer kompletteringar som eftersöks för att utredningen ska kunna gå vidare framåt. Detta kommer att läggas till i polisanmälan så det är inte bara vanliga frågor utan svaren kan komma att användas i en eventuell framtida rättegång. Vänligen svara på frågorna och se så att svaren tillhör rätt polisanmälan. Totalt tre anmälningar just nu. Du kan svara under frågorna i mejlen.”

”Övervakningsfilm som ska visa gärningen och gärningsman ska lämnas till polisstationen på text USB minne. Skriv diarienumret på USB minnet.”

”Vilket vittne är det som åsyftas? När iakttog vittnet den misstänkte första gången i butiken? Var stoppade han på sig varorna?”

”Tacksam för dina svar skyndsamt och att övervakningsfilmerna lämnas in till polisstationen (märkt med respektive diarienummer).”

Handlaren motsatte sig att göra detta. Handlaren menade att det inte är handlarens roll att höra vittnen och/eller skriva ned viktiga bevisuppgifter i e-postmeddelanden. Handlaren motsatte sig också att lämna in USB-filmer då handlaren vet att övervakningsfilmerna måste hanteras rätts-säkert genom att Polismyndigheten själv säkrar dessa från handlarens digitala system.

Varför är detta allvarligt?

Polismyndighetens instruktioner och frågor till målsäganden är i direkt strid med reglerna om hur arbetet i en förundersökning ska ske och hur bevisning (både digital och muntlig) ska behandlas på ett rättssäkert sätt enligt reglerna om det. Polismyndighetens instruktioner är också i direkt strid med de processrättsliga reglerna som finns i Sverige om hur bevisning i en rättegång ska presenteras; principerna om muntlighet och omedelbarhet.

Exempel 3 – Polismyndigheten uppmanade till att stjälpå – inte hjälpa – bevissäkringen

Polismyndigheten uppmanade till att stjälpå – inte hjälpa – bevissäkringen

I ett annat ärende fick samme handlare som i exempel 1 en liknande uppmaning – denna gång från en förundersökningsledare – att ”komma in med USB-minnet” med övervakningsfilmen. Handlaren motsatte sig även denna gång att lämna in bevismaterial – inte för att handlaren inte ville eller var lat, utan för att handlaren visste att bevisning måste hanteras rättssäkert. Då kom ett e-postmeddelande med bland annat följande innehåll från förundersökningsledaren:

”Självklart ligger det på Polismyndigheten att ta hand om materialet som ni har. Samtidigt är det ju inte förbjudet att hjälpa polisen i utredningsarbetet av ett brott t.ex. genom att inkomma med digitalt material till polisstationen.”

Handlaren stod fortsatt på sig och menade att det inte är att hjälpa utan att stjälpå om digital bevisning hanteras på detta rättsosäkra sätt.

Varför är detta allvarligt?

Det är samma sak här som i exempel 2; att Polismyndighetens instruktioner till målsäganden är i direkt strid med hur bevisning ska behandlas på ett rättssäkert sätt enligt reglerna om det.

Exempel 4: Direktavskrivning av ett ärende – felaktigt beslut

Trots övervakningsfilm och känd gärningsperson direktavskrev förundersökningsledaren ärendet med motiveringen "det är uppenbart att brottet inte går att utreda".

En handlare anmälde en ringa stöld med tydligt angivande av att det fanns bevisning sparad och att gärningspersonen var en känd person som tidigare anmälts för stöld i samma butik. Handlaren skrev även datumet för det tidigare anmälda brottet, stölden, vilket var tre dagar innan den ringa stölden. Mindre än en vecka senare fick handlaren ett beslut från Polismyndigheten genom en förundersökningsledare om att förundersökning inte inleds (en direktavskrivning). Motiveringen ur beslutet:

"Det är uppenbart att brottet inte går att utreda."

"Det finns inga spår eller andra åtgärder att vidta som kan tänkas leda till att brottet klaras upp."

Handlaren undrade vad förundersökningsledaren menade med detta. Om denne inte hade läst anmälan. Då kom följande e-postmeddelande från förundersökningsledaren:

"Polismyndigheten behöver att målsägaren kommer in till polisstationen med den bevisning som målsägaren anser sig ha i ärendet och framför i anmälan så att polismyndigheten kan göra en korrekt bedömning av bevisläget och framför allt sätta upp en misstänkt för brottet och öppna ärendet igen."

Varför är detta allvarligt?

Förundersökningsledarens hantering av ärendet inledningsvis tyder på att denne inte kan ha läst målsägandens polisanmälan. Det vittnar i alla fall beslutsmotiveringen om. Den respons som sedan kom i skrift vittnar om ytterligare brister i hanteringen. En så kallad "korrekt bedömning", som förundersökningsledaren skriver om, menar vi ska alltid göras och inte endast efter att en målsägande, som i detta fall, reagerar och sänder en skriftlig förfrågan till förundersökningsledaren och undrar vad denne gjort. Polismyndigheten har inte själv någon egen inbyggd, nationell och enhetlig kvalitetssäkringsfunktion av beslut om att inte inleda förundersökning (direktavskrivningar). Genom denna brist finns en motsvarande brist i rättssäkerhet. Det blir upp till den enskilde brottsutsatte att agera, som i detta fall, för att få en kvalitetssäkring av direktavskrivningen och därmed få en chans att få sitt ärende utrett. Annorlunda beskrivet: "Den som skriker högst får hjälp".

Exempel 5 – Nedläggning av en förundersökning – felaktigt beslut

Åklagare rättade Polismyndigheten: om det finns bra bevisning om en ringa stöld om 283 kronor föreligger en presumtion för att det brottet ska utredas

I ett ärende om en ringa stöld om 283 kronor fattade Polismyndigheten först beslut om att inleda en förundersökning för att sedan, utan att göra en enda utredningsåtgärd, besluta om att lägga ned densamma. Motiveringen av förundersökningsledaren inom Polismyndigheten var att ärendet skulle läggas ned med stöd av undantagsreglerna om förundersökningsbegränsning.

Handlaren ansåg att detta var fel och med hjälp av projektets jurist begärde handlaren en överprövning av beslutet till en åklagare. Kammaråklagaren som gick igenom ärendet fattade beslut om att förundersökningen skulle återupptas, med andra ord höll åklagaren med handlaren, och motiverade bland annat sitt beslut enligt följande:

”Riksåklagarens riktlinjer erbjuder en tabell som hjälp vid bedömningen av aktuell fråga. Den anger för närvarande en riktlinje om 75 kronor i dylika fall. Åtalsunderlåtelse eller förundersökningsbegränsning bör således övervägas vid butikstillgrepp eller dylikt om värdet på det tillgripna inte överstiger 75 kronor, om inte särskilda omständigheter talar emot. Med hänsyn till att det aktuella beloppet här ligger kring 283 kronor kommer man enligt mig i förevarande fall därför inte in på bedömningen huruvida särskilda omständigheter talar emot. Tvärtom innebär värdet 283 kronor att det föreligger presumtion för att brottet ska utredas, och om bevis finns, en misstänkt person lagföras.”

Varför är detta allvarligt?

Reglerna om förundersökningsbegränsning är undantag från huvudregeln om förundersökningsplikt och måste användas korrekt och med precision. Så har inte skett i detta fall. Det visar kammaråklagarens beslut om. Allvaret i detta hänger samman med samma allvar som vi beskrev i exempel 4. Polismyndigheten har inte heller för denna typ av beslut – att lägga ned förundersökningar – någon egen inbyggd, nationell och enhetlig kvalitetssäkringsfunktion. Genom denna brist finns därmed en motsvarande brist i rättssäkerhet även för dessa beslut. Det blir upp till den enskilde brottsutsatte att agera, som i detta fall, för att få en kvalitetssäkring av nedläggningsbeslutet och därmed få en chans att få sitt ärende utrett. Samma skrivning som i exempel 4 passar därmed även här: ”Den som skriker högst får hjälp”.

Exempel 6 – Avslag på begäran om att få ut handling med uppgifter – felaktigt hanterat

Kammarrätten: Polismyndigheten har inte prövat det som ska prövas enligt lag när den avslag en begäran från en handlare om att få ut uppgifter i en brottsrapport

En handlare blev utsatt för ett konstaterat brott – en stöld i sin butik – med en konstaterad ekonomisk skada som följd. Då den som begått brottet var underårig lade Polismyndigheten ned ärendet. Handlaren fick i och med detta inte heller veta vem gärningspersonen var. Handlaren, som alltså lidit ekonomisk skada på grund av konstaterat brott och ville veta vem en skadeståndstalan skulle riktas mot, begärde då ut denna uppgift. Handlaren ville med andra ord få veta vem som begått brottet för att kunna rikta en skadeståndstalan mot den personens vårdnadshavare. Handlaren fick i ett e-postmeddelande från en polisanställd veta att sekretess skyddade den enskilde och att uppgiften inte skulle lämnas ut. I e-postmeddelandet stod bara detta utan att det framgick hur bedömningen av sekretessfrågan gjorts. Handlaren begärde då att få ett myndighetsbeslut/en myndighetsprövning av Polismyndigheten av detta. Beslutet från Polismyndigheten (fattat av en jurist på Rättsavdelningen inom myndigheten) blev detsamma – ett avslag – och fortsatt utan att det beskrevs eller redovisades hur prövningen av sekretessfrågan gjorts. Handlaren överklagade då detta till Kammarrätten i Stockholm som i en dom skrev bland annat följande:

”Polismyndigheten har inte prövat om det är av synnerlig vikt för den underåriga personen eller någon närstående till denne att uppgifterna i brottsrapporten inte lämnas ut. Kammarrätten bör inte som första instans göra en prövning av denna fråga. Målet ska därför visas åter till Polismyndigheten för prövning av om det är av synnerlig vikt att uppgifterna i brottsrapporten för ärende X (borttaget i denna rapport) inte lämnas ut.”

Varför är detta allvarligt?

Detta har återigen med rättssäkerhet att göra. Polismyndigheten nekade här den brottsutsatte målsäganden att få ut uppgifter ur en nedlagd förundersökning utan att ens pröva frågan enligt lagens krav om prövningen av ”synnerlig vikt”. Det är först efter att målsäganden fört upp ärendet till Kammarrätten, genom att klaga på avslagsbeslutet, som Polismyndigheten av den anledningen kom att göra en korrekt prövning. Det krävdes alltså att tre domare i Kammarrätten i en särskild dom skriver ”gör om gör rätt” till Polismyndigheten för att handlaren i detta fall skulle få sin begäran korrekt hanterad. Vi menar att detta, återigen, skulle ha skett direkt av Polismyndigheten och inte först efter att den brottsutsatte själv behövde agera kvalitetssäkrande av Polismyndighetens beslut.

FÖRSLAGSPUNKTER TILL UPPDATERAT REGLERINGSBREV TILL POLISMYNDIGHETEN

I kommande regleringsbrev bör det finnas krav på att Polismyndigheten tar fram nyckeltal för att mäta kvalitet på Polismyndighetens egna beslut om att inte inleda förundersökningar (direktavskrivningar)/att lägga ned förundersökningar och inte bara för de förundersökningar som går vidare till Åklagarmyndigheten som redovisade ärenden.

Brottsutredningsverksamheten

Kvalitet

Polismyndigheten ska arbeta med kvalitet och rättssäkerhet i samtliga beslut som fattas i den brottsutredande verksamheten. Detta innefattar såväl beslut att slutredovisa en förundersökning för annan myndighets lagföring som beslut att inte inleda förundersökning (oavsett grund och inklusive beslut om direktavskrivning med stöd av reglerna om förundersökningsbegränsning) och beslut att lägga ned en förundersökning (oavsett grund och inklusive beslut med stöd av reglerna om förundersökningsbegränsning).

För att säkerställa att Polismyndigheten arbetar med kvalitet och rättssäkerhet i varje beslut i den brottsutredande verksamheten måste Polismyndigheten dels ta fram en definition av vad som är att arbeta med kvalitet i denna verksamhet, dels ta fram nyckeltal för att mäta kvalitet. Polismyndigheten ska sedan följa upp att arbetet med kvalitet och rättssäkerhet sker genom en tydlig egenkontroll av detta och ska sedan redovisa detsamma.

Nyckeltal

Polismyndighetens redovisning i form av nyckeltal om lagföringskvot, genomströmningstider samt kompletteringsvolym ska fortsatt ske, men då dessa endast avser kvantitet och inte avspeglar något om kvaliteten i ärendena måste dessa kompletteras enligt ovan.

Ärendesamordning

Polismyndigheten ska vidare arbeta enhetligt med ärendesamordning - i syfte att arbeta effektivt mot de brottsaktiva individerna. Ärendesamordningen ska starta tidigt i ett ärende och ske fortlöpande under hela brottsutredningen. Det ska finnas goda, nationella rutiner för detta och samtliga medarbetare som arbetar inom Polismyndighetens utredningsverksamhet ska ha förutsättningar och nödvändig utbildning och kompetens för att kunna utföra detta arbete med kvalitet. Att detta arbete sker ska även följas upp. Även detta ska redovisas i samband med att nyckeltalen för kvalitet redovisas, då dessa hänger samman.

Särskilda rättsverkningar av brott

Polismyndigheten ska inte endast utreda de brott som kan förväntas leda till mer påföljd i domstol, utan även de brott som – utan att det kommer resultera i mer påföljd – kan leda till andra särskilda rättsverkningar av brott (som exempel: beslut om förverkanden av motorfordon vid upprepade trafikbrott, beslut om förverkanden av brottsvinster vid penningtvätt, beslut om förvar enligt stöldgodslagen av brottsvinster vid näringspenningtvätt, beslut om näringsförbud vid ekonomisk brottslighet osv.).

JURIDISK ORDLISTA

Absolut åtalsplikt

Allmänt åtal Åtal som väcks av en åklagare för ”det allmännas”, det vill säga samhällets, räkning. Det gäller nästan alla brott.

Automatbedrägeri

Ett brott under allmänt åtal som finns beskrivet i 9 kapitlet 1 § andra stycket brottsbalken och som bland annat handlar om att olovligen påverka resultatet av en automatisk process. Sker bland annat i butik i samband med att självutcheckning/självscanning görs. (Kallas också datorbedrägeri.)

Brott av enkel beskaffenhet

Begrepp i rättegångsbalken och som Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten använder för de brott där förundersökningsledningen sker inom Polismyndigheten (också kallat mängdbrott).

Brottsaktiva

Ett begrepp som Polismyndigheten använder för individer som har minst nio öppna brottsmisstankar i minst två ärenden hos Polismyndigheten.

Brottsbalken

Den lag som innehåller de viktigaste straffrättsliga reglerna om till exempel våldsbrott, förmögenhetsbrott och sexualbrott. (Utöver brottsbalken finns flera andra strafflagar, som narkotikastrafflagen och penningtvåtsbrottslagen.)

Direktavskrivning

Inget juridiskt bestämt begrepp, men det används inom Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och politiken som en benämning för ett beslut av Polismyndigheten eller åklagare att inte inleda en förundersökning. (Även begreppet att direktavskriva används.)

Envarsgripande

Vem som helst har rätt att, i vissa speciella situationer, gripa personer som har begått brott som har fängelse i straffskalan. Den som grips ska påträffas på bar gärning eller på flyende fot.

Förundersökning

En utredning som enligt reglerna i rättegångsbalken ska starta så fort det finns anledning anta att ett brott som är under allmänt åtal har skett. Beslut om att inleda en sådan fattas av Polismyndigheten eller av en åklagare. I en förundersökning ska det fastställas om ett brott har begåtts, vem som i så fall kan misstänkas för brottet och om bevisningen räcker för att väcka åtal. Förundersökningen leds av Polismyndigheten vid brott som är av enkel beskaffenhet och annars av en åklagare.

Förundersökningsbegränsning

Ett regelverk i rättegångsbalken som handlar om att både Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten i vissa fall kan begränsa vissa brottsutredningar till de mest väsentliga delarna för att få en snabb och effektiv lagföring. Regelverket fick fram till 2013 endast användas av åklagare men efter en ändring i rättegångsbalken har numera även Polismyndigheten behörighet att fatta några, men fortfarande inte alla, av dessa beslut. För att det ska bli en enhetlig tillämpning av reglerna ger Riksåklagaren ut riktlinjer om hur de ska användas och dessa riktlinjer uppdateras kontinuerligt. Det finns som ett exempel en skrivning i riktlinjerna om situationen vid stöldbrott upp till 75 kronor. Om en sådan ringa stöld görs av en vuxen gärningsperson som det första – och som det verkar enda – brottet för den personen kan det finnas skäl att det brottet inte ska utredas. Detta är fallet om det inte verkar finnas några andra försvårande omständigheter och om det inte heller finns något väsentligt enskilt eller allmänt intresse som hindrar ett sådant beslut.

Förundersökningskungörelsen

En del av de processrättsliga reglerna som kompletterar reglerna i rättegångsbalken med mer detaljer om hur arbetet i förundersökningar ska gå till.

Förundersökningsledare

Den som leder en förundersökning. Vid brott av enkel beskaffenhet är huvudregeln enligt rättegångsbalken att förundersökningsledaren arbetar inom Polismyndigheten. Vid andra brott är huvudregeln att förundersökningsledaren är en åklagare.

Förundersökningsplikt

Om det finns anledning anta att ett brott under allmänt åtal har skett finns det en plikt enligt reglerna i rättegångsbalken att en förundersökning ska inledas.

Gärningsbeskrivning

Åklagarens beskrivning av en påstådd brottslig gärning. Även den beskrivning som en misstänkt person delges i polisförhör i en förundersökning och som ligger till grund för arbetet i en förundersökning.

Gärningsperson

Den som begått ett brott.

Lagföring

Ett beslut att en person har konstaterats skyldig till brott, vilket syns i belastningsregistret som en dom, ett strafföreläggande, en åtalsunderlåtelse eller en ordningsbot. (Polismyndigheten får endast fatta beslut om lagföring för brott som finns i den så kallade ordningsbetskatalogen och som har penningböter som straff. För alla andra brott är det Åklagarmyndigheten och/eller domstolarna som äger frågan om lagföring.)

Muntlig bevisning

Till exempel förhör med vittnen, sakkunniga eller med någon som påstås ha blivit utsatt för brott.

Muntlighetsprincipen

En av huvudprinciperna inom svensk processrätt som innebär att all bevisning och annat material ska läggas fram muntligt vid huvudförhandling i domstol.

Målsägande

Den som har blivit utsatt för ett brott eller som lidit skada av ett brott.

Mängdbrott

Begrepp som Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten använder för de brott där förundersökningsledningen sker inom Polismyndigheten (också kallat brott av enkel beskaffenhet).

Oaktsamhet

Ett subjektivt rekvisit. (Rekvisit – se nedan under R.) Det finns ingen allmän definition av vad detta är men det handlar om någon form av vårdslöshet eller slarv. Det finns två typer av oaktsamhet: medveten och omedveten.

Objektiva rekvisit

(Rekvisit – se nedan under R.) Hur ett brott är beskrivet, till exempel i brottsbalken, och som anger vad som krävs för att ett visst brott ska ha inträffat. De objektiva rekvisiten kan enkelt förklaras som att den handling som gärningspersonen begår måste falla under en straffbestämmelse.

Omedelbarhetsprincipen

En princip som gäller i svensk rätt och som innebär att domstolen enbart ska döma på det som förs fram vid rättegången. En viss uppluckring av omedelbarhetsprincipen infördes den 1 januari 2022, när det blev tillåtet att större utsträckning hänvisa till förhör som genomförts under polisutredningen.

Polisanställd

Begrepp för alla anställda inom Polismyndigheten – både utbildade polismän och andra yrkeskategorier av civil karaktär.

Processrätt

Regler som handlar om hur arbetet i en förundersökning ska gå till och hur en rättegång i en domstol går till. I rättegångsbalken finns övergripande regler om hur detta arbete ska gå till och i förundersökningskungörelsen finns mer detaljerade regler.

Påföljd

En gemensam benämning för den följdverkan som en domstol beslutar att ett visst brott ska få för den som begått den brottsliga gärningen. Villkorlig dom, skyddstillsyn, överlämnande till särskild vård samt straffen böter och fängelse är exempel på. (Jämför begreppet straff.)

Rapporteringsskyldighet

När en polis får kännedom om ett brott som hör under allmänt åtal ska polisen rapportera detta till sin förman så snart det kan ske. Detta står i 9 § polislagen. Rapporteringsskyldigheten innebär att en anmälan eller en rapport ska upprättas och diarieföras och bli föremål för bedömning enligt reglerna om förundersökningar.

Ett undantag från denna huvudregel finns och innebär att en polis får underlåta att rapportera ett brott om det med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt och det är uppenbart att brottet inte skulle föranleda annan påföljd än böter. En polis kan alltså nöja sig med att göra ett påpekande eller ge en varning vid bötesbrott som framstår som obetydliga. Men detta gäller inte om till exempel en målsägande tar kontakt med en polisman och vill polisanmäla brottet – då anses det nämligen inte handla om ett ”obetydligt fall”, även om det endast handlar om ett bötesbrott.

Ringa stöld

Ett brott under allmänt åtal som finns beskrivet i 8 kapitlet 2 § i brottsbalken. Det kallades tidigare snatteri och innebär att gärningspersonen stjälar något som har ett mer begränsat värde, för närvarande 1 250 kr.

Rekvisit

För att en straffbestämmelse ska vara tillämplig krävs att alla villkor (objektiva rekvisit) som står i den bestämmelsen är uppfyllda. För att en person ska kunna straffas för ett brott krävs att de objektiva och subjektiva rekvisiten är uppfyllda. De subjektiva rekvisiten handlar om gärningspersonens skuld/ansvar för det brottsliga och kallas uppsåt och oaktsamhet.

Rättegångsbalken

Den lag som reglerar både hur förundersökningsarbetet i brottmål ska gå till och hur rättegångar i brott- och tvistemål går till.

Rättssäkerhet

Någon entydig definition finns inte, men allmänt brukar begreppet betyda att ett land har en lagstiftning och ett system i övrigt som innebär att den enskilda medborgaren har ett skydd för godtyckliga ingrepp från samhället självt, till exempel att inte åtalas eller dömas utan tillräcklig bevisning, att inte dömas utan att det finns stöd i lag för det och att alla medborgare oavsett samhällsställning eller ursprung bedöms på ett likartat sätt.

Rättstrygghet

Handlar om att samhället tar ansvar för att skydda människor från att bli utsatta för brott. Om någons liv, hälsa, frihet, integritet eller egendom ändå angrips ska samhället genomföra rimliga åtgärder för att brottet ska klaras upp och skyldiga dömas.

Skadestånd

Den ersättning som den som orsakat en skada betalar till den som drabbats av skadan, som ersättning för denna. Skadestånd är inte ett straff för brott utan ersättning för ekonomisk skada.

Snattofon

Ett projekt/samarbete mellan Polismyndigheten och Svensk Handel som tidigare funnits i olika omgångar och utsträckning om att snabbt kunna handlägga och utreda ringa stölder (det som då hette snatterier) på telefon.

Straff

Något som är en konsekvens av ett brott och är antingen böter eller fängelse. (Jämför det mer omfattande begreppet påföljd.)

Strafföreläggande

När någon som är misstänkt för ett brott som högst skulle kunna ge böter eller villkorlig dom erkänner brottet kan åklagaren utfärda ett strafföreläggande. Då behöver saken inte tas upp i domstol. Det godkända strafföreläggandet gäller som en lagakraftvunnen dom.

Straffrätt

Den del av rättssystemet som behandlar brott och straff.

Straffvarning

Om någon har begått ett enklare brott och inte har fyllt 18 år kan åklagaren besluta att inte väcka åtal. Man får då ingen påföljd (straff) för brottet. I stället kallas man till ett möte med åklagaren. Detta kallas straffvarning. Om man begår ett nytt brott kan straffvarningen återkallas och åtal väckas för både det gamla brottet och det nya.

Snabbare lagföring

Ett projekt med en speciell arbetsmetod som omfattar brott som ger högst tre års fängelse där den misstänkte ska vara över 18 år och anträffas på brottsplatsen. Brottsligheten kan exempelvis vara narkotikainnehav, butiksstöld, olovlig körning, rattfylleri och brott mot knivlagen samt brott som skadegörelse, sexköp och enklare vapenbrott. Metoden är ett samarbete mellan Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, tingsrätterna, Rättsmedicinalverket och Kriminalvården där alla myndigheter samverkar i hela lagföringskedjan med det gemensamma målet snabb prövning. Arbetssättet med snabbare lagföring inleddes på försök 2018 och har sedan dess utökats för att införas successivt i hela landet till 2023.

(I arbetssättet/i instruktionen avseende projektet är det huvudfokus på att det ska gå snabbt med en lagföring för ett brott – inte att en brottsaktiv ska bli lagförd för sin samlade brottslighet. Detta löser projektet genom att det i detta finns en möjlighet att frångå huvudregeln om Ärendesamordning – se nedan under Ä – som i sak handlar om att samla ihop, utreda och lagföra all brottslighet för en och samma person samtidigt.)

Subjektiva rekvisit

(Rekvisit – se ovan under R) De subjektiva rekvisiten har att göra med en gärningspersons ansvar/skuld och beskrivs med begreppen uppsåt och oaktsamhet. Det innebär att, när det är fastställt att en gärningsperson har begått ett visst brott, måste det också bevisas att gärningspersonen har agerat med uppsåt eller oaktsamhet för att kunna straffas. De subjektiva rekvisiten kan enkelt förklaras som att gärningspersonen måste ha insett vad denne gjorde eller att denne i vart fall har haft en aning om att det han gjorde kunde få en viss konsekvens. Dessa rekvisit står som huvudregel inte med i varje enskild straffbestämmelse men det krävs alltid att de är uppfyllda. Vilket subjektivt rekvisit som krävs beror på vilket brott som har begåtts. Som huvudregel gäller uppsåt men om det i stället räcker att gärningspersonen har agerat oaktsamt så måste detta stå uttryckligen i varje enskild straffbestämmelse.

Täckningsprincipen

En princip inom straffrätten och processrätten som innebär att den som begår ett brott måste bevisas ha antingen uppsåt eller oaktsamhet till alla delar av brottet för att kunna dömas för det.

Uppsåt

Ett subjektivt rekvisit (Rekvisit – se ovan under R.) En person har haft uppsåt om han eller hon har gjort något med avsikt. Inom straffrätten krävs i allmänhet uppsåt för att en handling ska vara straffbar. Det finns tre former av uppsåt: avsiktssuppsåt, insiktssuppsåt och likgiltighetsuppsåt.

Åtal

Om en åklagare anser att det finns tillräcklig utredning om att ett brott har begåtts och vem som begått det åtalas den misstänkte personen. I Sverige är åklagaren i princip skyldig att åtala om dessa villkor är uppfyllda. Det sker genom att en stämningsansökan lämnas in till tingsrätten.

Åtalsplikt

Om ett brott under allmänt åtal har begåtts och åklagaren anser att bevisningen är tillräcklig mot den misstänkta personen är åklagaren enligt svensk rätt i princip skyldig att åtala. (Undantag finns till exempel för ungdomar under 18 år och kallas då straffvarning.)

Åtalsunderlåtelse

I vissa fall kan åklagaren frånga sin skyldighet att åtala. Om åklagaren beslutar om åtalsunderlåtelse så betyder det att det inte blir åtal eller rättegång. En förutsättning för åtalsunderlåtelse är att brottet är erkänt brottet. Vid en åtalsunderlåtelse får man ingen påföljd för det specifika brottet men det antecknas i belastningsregistret.

Ärendesamordning

Ett arbetssätt som gör att alla brottsmisstankar mot en och samma person i möjligaste mån utreds, redovisas och lagförs samlat. Ärendesamordning är ett mycket effektivt sätt att komma åt och lagföra de mest brottsaktiva individerna på det mest korrekta och heltäckande sättet för den samlade brottsligheten som de gjort sig skyldiga till. Ärendesamordning ska användas som huvudregel i alla ärenden enligt en skriftlig överenskommelse mellan Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. (I projektet Snabbare lagföring – se ovan under S – behöver Polismyndigheten och andra myndigheter inte arbeta med dessa regler.)

Överklagande

En begäran om ny prövning i högre instans av en domstols eller myndighetsbeslut. En tingsrättsdom kan överklagas till hovrätten, vars dom kan överklagas till Högsta domstolen. Överklagande måste ske skriftligt inom fastställd tid, vanligen två till tre veckor.

Överprövning

Innebär att en högre instans prövar ett avgörande från lägre instans, till exempel när en åklagare prövar ett beslut som fattats av Polismyndigheten.

